

II

Z U B Y

Někdy v čase pokračovací války evakuovali rodinu na sever. Moji rodinu, dědečka Benna a babičku Věru. Skončili jsme v malé švédské vesničce mezi Vaasou a Kokkolou; nevěděl jsem, proč právě tam, byl jsem ještě úplně malý, bylo mi pár let. Později jsem to pochopil. Vesnička byla na pobřeží. Tam ji někdo zbudoval a tam už pak zůstala, mezi břehem a zapomněním.

Přišli jsme tam v létě. Dědeček se užasle rozhlížel a nasával vzduch, který voněl mořem. Vesničané na nás koukali zpoza záclon. Když se později odvážili vyjít, obcházeli nás zdálky, kroužili kolem nás a vrhali na nás nevráživé pohledy. Dva staříci se odvážili zavést s Bennem řeč svým nesrozumitelným nářečím; nedůvěřivě ohmatávali Bennův kabát, Benno jim nabídl šňupací tabák a netrvalo dlouho, a staříci oznámili unizóno, že jsou potomky vikingů. To opakovali pokaždé, když jsme je náhodou natrefili na vesnické proměnáde, až nám nezbylo, než jim uvěřit. Věřili jsme jim tedy: byli potomky vikingů.

Podivná byla ta vesnice, stejně zaostalá jako víska v pustině Kainuu, byť trochu jiným způsobem. Někdo by na to mohl říct, že zaostalý jako zaostalý. Prosím. Jenže vesnice v Kainuu je chudá, a proto zaostalá. Zatímco naše vesnice byla docela zámožná, a přesto zaostalá. Ne-myslím tím, že ve vsi se nenašla jediná duše — at už křtěná či nepokřtěná —, jež by mluvila finsky; neboť znalost finštiny není ještě důkazem bůhvíjaké kulturní úrovně. Ale když řeknu, že to byla taková vesnice, že když ses zhluboka nadechl, ucítil jsi v nose zápach hra-

nice... Jako by tu poslední čarodějníci upalovali o loňských velikonočních.

Vesničané k nám však byli velice přátelští. A když jim má matka, jinak žena dobrosrdečná, jednou s u ní významnou jedovatostí řekla, že jako vikinská vesnice je tato ves vskutku ryzí a původní, neboť tu od doby, co ji založili vikingové, nedošlo, jak se zdá, k žádnému „progresu“, zčervenali uspokojením a velice matce děkovali za krásná slova. S pýchou ji ujišťovali, že v této vesnici je opravdu vše přesně tak jako před tisíci lety. Matka upadla do velikých rozpaků, avšak vesničané nás začali mít rádi.

Mohli jsme jednou týdně navštěvovat jedinou — a společnou — saunu ve vsi, což bylo víc než nutné, neboť vikingové s sebou přinesli mimorádně odolný a životaschopný druh blech. Čímž nechci tvrdit, že by tam, kde žijí Finové, nebyly blechy, tu a tam. V naší vesnici tedy blechy každopádně byly a ani pára sauny je nezničila. Sauna také byla téměř jediným dokladem toho, že ani tato vesnice se úplně nevyhnula vlivu okolního finského obyvatelstva, třebaže jinak vesničané programově zavírali uši, oči i srdce před vnějším světem. I na to byli velice hrdí a divili se tomu, že my mluvíme jak švédsky, tak finsky a navrch rozumíme i několika slovům z jejich nářečí.

„Int ere te ha viri nã me here toko dára finner, int vasa?“ syčela bezzubá stařena z nejhořejší palandy sauny a sklonila se k mé matce, která se právě stočila do klobíčka, neboť kdosi s výkřikem prskl na kameny plnou naběračku vody. Matka lapala po dechu a nebyla s to odpovědět stařeně jedině slovo. Krom toho jí vůbec ne rozuměla. „Ere, va? Int ere here te ha viri, vasa?“ nahlédla babice a matka kroutilila hlavou a marně se dohadovala, co po ní ta stařena může chtít. Potom mi polila záda vodou, neboť jsem řhukal, že mi je horko. Stařena si začala divoce šlehat hubené boky metličkou. Horký vzduch mi spaloval kůži a já se rozbrečel.

Bydleli jsme v malém nízkém venkovském domku.

Na prádelníku stál samovar a v koutě šicí stroj, který babička Věra přitáhla z Helsink. Vesničané přicházeli obdivovat samovar a Benno musel navarřit litry čaje, než uvěřili, že ten krám je na čaj, a ne například na pálení kořalky.

Náš pan domácí byl rybář. Bydlel v malé chatce na břehu, pár kilometrů od nás. Ve vsi se mu říkalo Kukkus-Wilhelm, ačkoliv se jmenoval Hölger. Přijmení jsem zapomněl. My jsme mu říkali uctivé pane Hölgere, ale to si vždycky myslel, že mluvíme o někom jiném. Každou chvíli nám přinesl čerstvou rybu nebo něco jiného, co se chytlo do jeho sítě, vyndal dýmku a těžce usedl do zelené houpačí židle. Vyprávěl novinky z vesnice nebo z nejbližších obcí, taky o svém synovi mluvil: byl na frontě, zatím ještě dýchal a byl zdráv. Během řeči vrhal zkoumavé pohledy na svůj břechtanově zelený nábytek, který koupil před dvaceti lety ve Vaase z jedné pozůstatosti a na který byl velice hrdý. Měl dobrý zrak a odhalil každé čerstvé škrábnutí. Nikdy ale nic neřekl. Jen vstal z houpačí židle, zamířil k nábytku a začal prsty plnými šupin jezdit po novém škrábanci, nakonec do něj strčil nehet a jel s ním několikrát sem a tam, po celou dobu přitom mluvě o jiných věcech. Moje matka vždycky zrudla a běžela rychle pro cigára nebo pro lukkový tabák svého tchána Benna, jež jinak posílala svému muži, který též byl a ještě dýchal na frontě, a nabídla kuřivo Kukkus-Wilhelmovi. Ten si dal cigáro za ucho, zase se posadil a zeptal se, jak se mému otci daří, a zda o něm víme něco nového. Tu si moje matka těžce vzdychla a prohlásila: „Ještě žije a je zdráv, aspoň podle posledních zpráv.“

A Kukkus-Wilhelm přikývl a pravil, že není nemožné, že z téhle války nakonec přeže jen někdo vyvázně živý, a dokonce snad i se zdravou kůží...

Toho dne, kdy jsem na verandě koštoval krmení pro prasata, v kterém plavaly šlupky od brambor a rybí hlavy, a dostal za to od matky první pořádnou facku v životě (kdyby děti v ghettech a v koncentračních tábo-

rech dostávaly stejné výživné jídlo, jako bylo to naše žrádlo pro prasata, kvůli kterému jsem dostal výprask, tak by umíraly mnohem buclatější. Na to má matka nepomyšlela. Nebo měla naopak na mysli právě tohle], tedy toho dne nám Kukkus-Wilhelm opět přinesl sledě, jezdil prstem po nábytku a ptal se na otce, načest sledě, odpovéděla vesele: „Dneska přijede na dovolenou...“ načest zmlkla a vrhla na Kukkus-Wilhelma tázavý pohled, „aspoň napsal, že dneska přijede...“ pokud bude ještě naživu... tak dneska ho čekáme...”

„Proč by poručík nedýchal, takový zdravý chlapík,“ pravil Kukkus-Wilhelm, poděkoval za krabici cigár, kterou mu babička Věra strčila pod paži, a zvedl se.

„To jste ještě nemusel chodit,“ řekla matka a doprovodila Kukkuse ke dveřím, „a přijďte zase!“ A když rybař odešel, unaveně řekla tchyni: „Nevydržím to už dívat se na ten hrozný nábytek... jak se mu proboha má člověk vyhnout, když jsou děti a pořád někde překáží... myslím ten nábytek. Krom toho jsem přesvědčená o tom, že tahte zeleně je jedovatá... je v ní arzén a my ho dostáváme do organismu, postupně a v malých dávkách, až všichni umřeme, tady Pánu Bohu za zády a zaručeně zrovna ten samý den, kdy skončí vojna a nastane mír a lidé se budou veselit...”

„Co to říkáš?“ vyděsila se Věra a hned taky jako by cftila v těle příznaky otravy. Začala se jí točit hlava, i opřela se o zelený prádelník, uvědomila si to a polekaně odskočila: „Myslíš to vážně?... Já myslím taky, že je hrozný... měli bychom ho vyhodit na půdu nebo na dvůr nebo někam, měli bychom přinutit rybáře, aby si ho odnesl... Mohli bychom místo něj přivést z Helsink náš černý dubový nábytek...”

„Zešílela,“ prohlásil Benno, když se vrátil z procházky. Pošvihával vycházkovou holí s krásným stříbrným knoflíkem, tak těžkým, že by jím snad rozbil člověku hlavu. „Chce tahat z Helsink dubový nábytek. Teď, uprostřed války!“

„Tenhle nábytek je otrávený... jedovatý,“ vysvětlovala Věra pevným hlasem, „musí okamžitě pryč...”

„Myslíme si totiž, že v té barvě by mohl být arzén,“ upřesňovala moje matka a trochu se styděla.

„Jaképak mohl — je v ní, a jed už určitě pronikl do tapet a do škvír v podlaze a do nás,“ prohlásila Věra, sedla si a těžce lapala po dechu.

„V tom případě je pozdě cokoliiv dělat,“ konstatoval Benno temně, posadil si mě na koleno, zvedal mi palcem víčka a díval se mi zblízka do očí. „Jak jsem předpokládal,“ pravil a obrátil se k ženám, „je pozdě. Nejdřív je to poznat na očích, myslím tu otravu. Chlapec má zelené oči!“

„Cože?“ vzkřikly matka i Věra naráz a vrhly se ke mně a podívaly se, náčež si vzpomněly, že mám od narození zelené oči. Věra se urazila a šla si sednout k oknu; tam pak dlouho seděla a zlostně se dívala ven. Matka si však oddychla a dala mě spát do vedlejší místnosti. Mrzela ji ta facka, kterou jsem si vysloužil, a nechala dveře na škvírku, když jsem ji o to poprosil. Nemohl jsem usnout. Čekali jsme na otce.

Babička Věra vartovala u okna. Hleděla tvrdošíjně na cestu a sledovala, jak slunce zvolna klesá do Botnického zálivu, mezi Finsko a Švédsko. Nemyslela na to, co se stalo, ale soustředila se na čekání. Broukala si jidiš nějakou písničku, o nřz byla přesvědčená, že ji slyšela jako dítě od matky nebo někoho jiného, kterou si však nejspíš vymyslela sama. Byla to ukolébavka a vyzývalo se v ní dítě, aby spalo, a to dítě se chlácholilo tím, že otec přijde z fronty domů a najde oporu v novém příteli, neboť na frontě ztratil zrak a ten nový přítel bude mít bílé zuby a nebude to nikdo jiný, než Malach harmaaвет, anděl smrti...

Ukolébavky babičky Věry byly všechny neútešné, některé byly přímo hrůzostrašné a já viděl mnoho nočních můr díky jejím ukolébavkám, které zpívala čistým létovým hlasem. Mnoho slz jsem vyplakal kvůli těm nešťastným vlkům, s nimiž to samozřejmě dopadlo taky

špatně. Jeden byl slepý, druhý hluchý (a němý) a třetí byl slepý, hluchý a nádavkem chromý. Šli hladoví cestou necestou a nikdo se nad nimi neslitoval. A tak, když už nevěděli, jak dál, domluvili se slepý s hluchým, že sežerou slepého, hluchého a chromého. Snědli ho a hladoví pokračovali v cestě. Potom hluchý skočil zezadu na slepého, sežral ho a pokračoval sám a hladový v cestě. Nedošel daleko, když ho dostihla lovcova kulka, neboť jako hluchý neslyšel cvaknutí pušky a zřejmě i jeho čich byl už oslabený...

Matka dávala na stůl, občas odběhla do kuchyně, Benno prohrabával zásuvky prádelníku... Babička hleděla na cestu a zpívala flétnovým, poněkud bezbarvým hlasem:

"Schluf mein Kind, schluf mein Sin
Tate kommt fum Front ahin
kummt er ober nit alein
leint sach an a guter Freund..."

"Krucinál, to jsem blázen," vrčel Benno, "kde jsou všechna moje cigára?" a dál prohrabával zásuvky. Odstrčil prádelník a díval se, jestli doutníky nezapadly mezi zeď a komodu.

"Schluf mein Sin, schluf mein Kind
Tate is geworn blind
und sein Freund mit weissen Zeiner
ister Toidesengel seiner..."

"Nech toho příšerného čarování," zařval Benno a obrátil brunátnou tvář k Věře. "Copak anděl smrti má bílé zuby? Kdo oslepl? Nermaluj čerta na zeď. Nemůžu najít cigára."

Věra u okna se kousala do rtů.

"Neschovalas je?" zeptal se podezřívavě Benno.

"Proč bych je schovávala?" odvětila Věra chladně.

"Proto, že lékař mi zakázal kouřit."

"Proč teda kouříš?" zeptala se Věra, aniž se otočila.

"Občas prostě dostanu chuť. Máš něco proti tomu?"

"Ovšem že mám, ale to je přece tobě jedno."

"Takže jsi je schovávala?"

"Ne, dala jsem je Kukkus-Wilhelmovi."

"Cože? Všechny?"

"Tak moc jich zase nebylo."

"Dala jsi moje nejdražší cigára Kukkus-Wilhelmovi?"
řval Benno a bil se do čela.

"Neřvi, já cigárům nerozumím. Ani cigaretám. V životě jsem nekouřila. Prostě jsem mu je dala. Musíme s ním být v dobrých vztazích."

"A já na to mám doplácet?" zeptal se Benno. "Dal ti snad svoje nejlepší ryby? Co? Nebo ti přinesl ty sledě? Viděl jsem v kuchyni na stole sledě!"

"Ty snad jíst nemusíš, stačí ti ty tvoje cigára, ale tahle rodina potřebuje jídlo," prohlásila Věra pevně.

Benno mlčel. Zamýšleně pozoroval Věřina záda, pak se otočil a bloudil zrakem po místnosti, vraštil čelo a nakonec si vzdychl: "Kdyby bylo aspoň jedno cigárko..."

Meeri, moje matka, přišla z kuchyně s plný táčem nádobí a řekla lhostejným hlasem: "Našla jsem jeden doutník pod gaučem. Strčila jsem ho tamhle," a ukázala hlavou k váze.

"Proč do vázy? Myslíš, že tam vyroste?" zeptal se Benno, šel k nádobě a vytáhl z ní středně dlouhý doutník. Přičichl k němu a prohlížel ho z obou stran. "Je úplně v pořádku," konstatoval spokojeně. Olízl doutník, ukousl mu špičku a řekl: "V takové době (dal si cigáro do úst), kdy všude zuří války (vyndal zápalky), kdy člověk umírá na sto různých způsobů (zapálil si), kdy děti se rodí mrtvé a umírají nenarozené... v takové době zní lékařova rada starému člověku jako nesmysl..."
Věra se pomalu otočila. "Co jsi to řekl?"

"V takové době si mladý lékař vykládá starému dědkovi nesmysly," pravil Benno a vyfoukl tlustý oblak kouře. "Zakáže mu kouřit..."

"Proč jsi k němu vůbec chodil?" zeptala se Věra.

"No, jen tak," odpověděl Benno rychle, tónem, jako že o nic nejde. "Byl to mladý doktor, právě dokončil studia... Mluvil o nebezpečí rakoviny krku... mluvil zešíroka, kličkoval a kroutil se. Až tak, že jsem si nebyl

jistý, mluví-li vůbec o mně, o mém krku, o mých doutnících... Ale účet samozřejmě vystavil na moje jméno.“

„Tak potom teda proboha nekuř!“ řekla Věra.

„No jeden doutník... ten snad jaro nedělá...“, mumlal Benno chlácholivě.

Věra zbrunátněla.

„Přivedeš mě do hrobu, Benno... jsme spolu už víc jak čtyřicet let...“

„Hlavně že se ještě udržíme na nohou,“ přerušil ji Benno.

Věra se obrátila k oknu.

„Byl to velice citlivý mladý lékař. Citlivej! Takovej ten správněj vlastenec,“ pokračoval Benno, „co si natáhne černou košili a křičí: smrt Švédům a Rusákům a Juden raus... ale mně, starému zasloužilému kornetistovi ruské armády se neodvážjí říct ty své pravdy do očí, jen kóktá a pokášlává a dívá se vylekaně směrem k Uralu. Asi taky že měl na sobě ten bílý plášť.“

Věra neposlouchala. Dívala se dál z okna a nakonec zamyšleně řekla: „Pamatuješ se jistě na léto roku 1915. Nemůžeš se nepamatovat!“ dodala mírně výhrůžně.

„To víš, že se pamatuju. Byl jsem raněný. Ležel jsem ve smolenské vojenské nemocnici.“

„Jela jsem vprostřed války do Smolenska a vlekla se s tebou ohněm a blátem domů do Finska...“

„Však jsem ti už za tento hrdinský čin mnohokrát poděkoval. Naposledy před třemi lety, když jsem pro tebe složil valčíkovou kantátu, již jsem dal název ‚Valčík díkůvzdání‘, a v závorce: Smolensk, devatenáct set patnáct,“ pravil Benno a zapěl přeskakujícím hlasem: „Vzdorujíc smrti naše Věra deštěm střel projela do Smolenska, dajdajda.“

Myslela, že Benno už navždy odešel,

u lože hrdiny pak plakala.“

„Nemůžu už slyšet tu slabomyslnou píseň!“ vykřikla Věra a přikryla si uši, Benno však pokračoval:

„Rty hrdinovy usmály se po chvíli a Benno Věru do náruče vzal.“

Živ byl muž, kterému umíráčkem zvonili.

Domů si Věra Benna odvezla.“

Věra vztekle dupla a zakřičela: „Nejela jsem vprostřed vojny pro svého raněného muže až do Ruska proto, aby se mi pak z čiré hlouposti ukouřil k smrti.“

„To by ještě scházelo!“ křikl Benno nazpět.

„Co jako?“

„To by ještě scházelo,“ vysvětloval Benno, „aby si nad kartama řekla těm svým babám: ‚Děvčata, jela jsem do Smolenska v roce 1915 pro svého muže, aby se ukouřil k smrti.‘“

„Idiote,“ křičela Věra, „s tebou se nedá mluvit. Odeťka s tebou neztratím slovo.“

Načež po chvíli dodala: „Jestli to s tebou špatně dopadne, jestli dostaneš rakovinu, můžeš vinit sám sebe.“

„To nepotřebuju,“ řekl Benno. „Stačí, že mě viniš ty.“

A tu se Věra přestala ovládat a zaječela: „Tak se teda zalikni kouřem, ty, udav se tím smradlavým cigárem!“

Meeri se tak vyděsila, že pustila talíř na zem. Rozbil se na malé kousky.

„Maminka rozbijí talíře!“ křičel jsem spokojeně z ložnice.

„Hlavu do polštáře a zavřít oči!“ křikla matka zpátky.

„Mazlotovi!“ řekl Benno. „Střepy znamenají štěstí.“ „Jaképak štěstí, když se na podlaze v střepích válí starý petrohradský servis mé matky,“ prohlásila Věra upjatě.

„Ach, to mi je líto,“ řekla matka. „Jak jen mi takhle mohl vyklouznout z ruky?“

„To nic,“ utěšoval ji Benno. „Byl zázrak, že jeden z těch talířů zůstal celý. Když mě Věra přimutila přivést servis přečpaným vlakem až z Helsink. To byl taky nápad!“

Meeri začala sbírat střepy. Věra se zatím hájila: „U nás jsme byli zvyklí o šábesu obědvat vžďycky na

tomhle starém nádobí, pokud jsi už na to zapomněl. Podle mě se nemáme vzdávat starých zvyků jenom pro to, že je vojna. Naopak. Podle mého je třeba držet se starých obyčejů, jak jen to je možné, a zvlášť právě v době války.“

„Já jsem se držel tvého starého servisu, jak jen to bylo možné,“ řekl Benno. „Vlekl jsem z Heisink všechno pesachové a šábesové nádobí, hrnce, kastroly, kuchyňské náčiní. Musel jsem to pořád hlídat, držet, zvedat, přetahovat. A to nebyla žádná hračka. Na vaaském nádraží... Vyprávěl jsem vám, co se mi stalo na nádraží ve Vaase?“

„Vyprávěl,“ řekla Věra znechuceně.

„Na vaaském nádraží,“ pokračoval Benno, „se u jedné krabice utrhlo dno a na nástupiště se s hrozným rachotem vyvalily hrnce a kastroly a koulely se všemi směry. Začnu je sbírat a kousek ode mě stojí Němci a smějou se mi. Němečtí důstojníci. Dobromyslně se smějou a jeden z nich, poručík s úzkou kristovskou tváří, mi pomáhá sbírat tvoje židovské šábesové hrnce! Samozřejmě že nevěděl, co to je. Začernil si od jednoho kastrolu ruku, ale jen se smál a začerněnou rukou zasaluoval. Hádejte, co jsem udělal?“

„My víme, co jsi udělal,“ řekla Věra unaveně.

„Se zaťatými zuby jsem mu poděkoval, v jidiš. Kristu-poručik si utřel ruku do kapesníku ozdobeného malými haknkrajci a jen se usmíval. Poděkoval jsem mu v jidiš! Nakonec se zeptal, pocházím-li z Bavorska nebo z Tyrol, že mluvím tak zvláštní němčinou. Haha! Zvláštní němčinou...“

„Já stejně nechápu, že ti ten poručík neviděl na obličejí, odkud pocházíš,“ prohlásila Meeri.

„Prostě neviděl, no,“ řekl Benno. „Neměl ještě v těchhle věcech jasno, byl to mladíček. Ale já mu řekl pravdu přímo do obličejí, jak je mým zvykem. Pevně jsem sevřel svou vycházkovou hůl a říkal jsem si, že kdyby chlapec začal dělat potíže, tak mám přece tenhle klacek se stříbrným knoflíkem. A sil že mám taky ještě dost.“

Pak jsem se napřimil a řekl jsem mu rovnou: „Já jsem žid, víš. Ale v tu samou chvíli, jak to řeknu, zahvizdá lokomotiva, a ten Němec neslyší, co povídám. Řeknu to ještě jednou, ale ta zatracená lokomotiva znova zahvizdá, a poručík zase neslyší, co říkám. Zasalutuje a odkráčí k ostatním Němcům.“

„Co jiného taky mohl dělat?“ zeptala se Meeri.

„Nebudu přece já, starý člověk, takovému holobrádkovi lhát.“

„A musel jsi mu vůbec něco říkat?“ zeptala se Věra. „Ještě nás tím svým žvaněním přivedeš všechny do mání. Co když ten poručík slyšel, co jsi říkal? Co když jenom předstíral, že nerozumí? Co by taky dbal na řeči nějakého ztřeštěného dědka!“

„Prej předstíral!“ rozliobil se Benno. „Meeri, ty seš lokomotiva a Věra je poručík!“ nakazoval. „Já budu já...“

„Bože, už zase, vždyť já ti věřím,“ bědovala Věra. „Ale nevěříš,“ řekl Benno.

„Že si tchyně nerozmyslí, co říká,“ hudovala moje matka.

„Tak Meeri, jak otevřu pusy, zahvizdáš. Umíš přece hlasitě hvízdát. A ty, Věro, se budeš ptát!“

„Že bych teda neměla na práci nic důležitějšího...“ pravila moje matka rozladěně, avšak Benno si nevsímal jejích slov a prohlásil krátce:

„Šábes počká. Dám ti znamení. Připravena — prsty do úst!“

Zvedl ruku. Matka strčila dva prsty do pusy a nachylovala se. Benno otevřel ústa a zaječel: „Ich bin a jid,“ —současně máchl rukou a z matčiných úst vyletělo dlouhé řezavé zahvizdání, jež bylo zakončeno něžnou tercii. Když hvízd odezněl, Věra houkla: „Was sagen Sie?“, což se však Bennovi nezamlouvalo.

„Musíš říct: ‚Wie bitte?‘“

„Wie bitte?“ zeptala se Věra poslušně.

„Řekl jsem: DER JID BIN ICH!“ zakřičel Benno ještě hlasitěji; také matka hvízdala hlasitěji, ne však tak hlasitě, aby zcela přehlušila Bennův chraplavý jekot...

„Načež zasalutoval, nacistický poručík, a odkráčel k ostatním,“ dokončil Benno. „Teď už věříš?“

„A mohla bych snad nevěřit?“ pravila Věra unaveně. Tehdy strčila do dveří hlavu má sestra Hanna a zeptala se:

„Co tu rámusíte? To se hádáte?“

„Nehádáme,“ odpověděla matka trochu rozpačitě. „Jen jsem hvízdala.“

„Slyšela jsem, že někdo hvízdá. Proč jsi hvízdala?“

„No ... my ... otec chtěl zkusit ...“

„Dokázat! Dokázat jsem chtěl. A taky jsem dokázal,“ prohlásil Benno vítězně.

„Chtěl dokázat,“ opakovala matka.

„Když mým slovům se v tomhle domě nevěří,“ vysvětloval Benno.

„Když dědeček mluvil, já jsem hvízdala,“ upřesňovala matka.

„To jsem slyšela,“ řekla Hanna. „Ale co říkal?“

„To jsem neslyšela,“ odpověděla matka. „Přece jsem hvízdala.“

„No výborně! Tak schválně, co jsem říkal?“ zeptal se dědeček a oči mu jen blýskaly.

„Řekla jsem přece, že jsem neslyšela,“ opakovala matka.

„Teda ve vás aby se jeden vyznal,“ mumlala moje sestra Hanna. „I takhle se dá čekat otce domů z fronty.“

Tohle byl u nás jeden ze způsobů, jak čekat otce domů z fronty.

Matka dokončila prostrání, sedla si ke stolu a pokoušela se nezkoušenými prsty ubalit si cigaretu. Benno vytáhl karty a začal je míchat. Věra seděla u okna a broukala si „Anděla smrti“. Já ještě nespal. Benno praštil kartami o stůl:

„Pořád hučíš o tom s břejlma zubama. Sediš tam jako mrak a znervózňuješ druhé. Pojď radši sem, zahraju si! Dáme si před večerí partičku mariáše. Meeri, pojď taky.“

„Já to snad nedokážu,“ prohlásila Meeri, bojující s cigaretou. „Zase se to nepovedlo,“ dodala, když se zrnka tabáku rozletěla ze strojku po stole.

„Jen to zkoušej dál,“ povzbuzoval ji Benno. „Nesmiš cpát tak fest. A pořádně olíznout. Věro, tak co bude s tím mariáškem?“

„Mám radši kanastu,“ prohlásila Věra.

„To je hra pro baby,“ řekl Benno s despektem. „Meerij!“

„Já nemám čas. Jestli chcete jíst ...“

„To víš, že chceme ... Věro, pojď od toho okna. Dáme si partičku mariáše.“

„Kanastu,“ trvala na svém Věra.

„Tak dobře, dobře. Zahraju si tedy tu tvoji. Já rozdávám. Kolik se dává karet?“ zeptal se Benno a přichytil si karty.

„Dvanáct,“ řekla Věra a Benno začal rozdávat. „Mně ale nedávej,“ pokračovala Věra. „O šábesu nehraju.“

Benno hodil karty na stůl a zaklel: „Himlhergot! Ty seš ale babal! Jaký je v tom rozdíl, co se hraje — když se nehraje?“

„Je v tom rozdíl,“ prohlásila Věra pevně. „Ty taky kouříš doutníky!“

„Co to s tím, k čertu, má co dělat?“ zeptal se Benno udiveně.

„Svým způsobem má. Ty přece víš velice dobře, že o šábesu se nesmí kouřit. No, a já zase o šábesu nehraju karty!“

„To je nesmysl, co říkáš,“ křičel Benno. „Já přece kouřím i o šábesu.“

„No právě,“ řekla Věra temně. „A jestli to s tebou špatně skončí, je to jen tvá vina. Budeš to mít za trest.“

„Trest za co?“

„Copak znám všechny tvoje hříchy?“

„Bože, co jsem komu udělal,“ sténal Benno. „Meeri, zahraju si sami dva, to čekání mi začíná jít na nervy.“

„Jestli máš takový hlad, že nevydržíš čekat na oběd,

tak jde do kuchyně a ukroj si chleba," řekla moje matka Meeri.

"Já hlad nemám," tvrdil Benno.

Meeri konečně došla trpělivost. Odhodila strojek na cigarety, vstala a začala přecházet sem a tam. "Takový je život evakuanta," bédovala.

"Co tebe může trápit?" divil se Benno.

"I oběd by už byl hotový, kdybyste přinesl lepší sloopici. Tahle pepina pamatuje snad Noeho. Vařím ji už tři hodiny. A je pořád tvrdá jak porculán."

"Já jsem bývalý kórnet carské armády, a žádny sloopičáři! Krom toho sloopice teď není důležitá. Sloopice je taková, jaká je. Nejlepší drůbež jde na frontu. Teď je válka. A sloopice mi může bejt ukradená. Samozřejmě že vydržím do večere. Kašlu na sloopici i na oběd i na šábes," prohlásil Benno a začal si vykládat pasiáns. "Teď je důležitě, že čekám na svého syna Arjeho. Všichni na něho čekáme. A čekání jde na nervy už samo o sobě. A ještě víc jde na nervy, když manželka třetí jako tvrdě y u okna a čuči skleněným mateřským pohledem na silnici. Ještě se syn lekne a uteče. Pojď odtamtud, Věro. Není někde v tóte místo zakazující matce hystericky číhat na syna vracejícího se z boje? A ještě k tomu o šábesu."

"Není to zakázáno. A já nejsem hysterická — to ty se chováš jako blázen. Proč bych se nesměla dívat na cestu? Na co bych se měla dívat? Na tebe?" zeptala se Věra ironicky a pohlédla na Benna. "Na tebe se dívám už padesát let."

Benno se cele oddal pasiánsu. Rozložil karty postupně po celém stole, odsunul talíře a sklenice, aby měl dost místa. "Jen se klidně dívej dál," řekl. "Ošklivější od toho už nebudu."

Věra chvílku mlčela, pak se obrátila opět k oknu. "To se teda radši budu dívat na silnici."

"Pamatuješ, Benno," pokračovala po chvílce, "co se stalo před dvěma roky, na podzim v jedenačtyřicátém?"

"To víš, že pamatuju. Na něco takového se nedá zapomenout. To bylo tehdy, jak se Finové úplně zbláznili

a vzali si do hlavy, že osvobodí Ingerijce, Vienokarely, Zyrjany, Marijce, Ostáky, Voguly, Ajny..." A při každém národu udeřil kartou o stůl, aby dodal svým slovům na důrazu.

"Tohle jsem nemyslela," řekla Věra. "Ale to, co se stalo ten večer, co jsem měla takový intenzivní pocit, že Arje přijde domů na dovolenou. Dávala jsem se oknem na cestu kolik hodin, až se mi před očima z toho divání dělalo černo. A když jsem pak uviděla, jak někdo vyšel ze zatačky, hned jsem věděla, kdo to je, třebaže jsem viděla jen nejasnou šedivou postavu!"

Věře se vzrušením chvěl hlas. "Věděla jsem, kdo to je, i když jsem ho *poznala*, až když byl tak blízko, že mě viděl za oknem a mával mi na pozdrav..." Věra na okamžik zmlkla. "Ještě než prošel kolem domu, aby pak zmizel za vrškem, tak jsem věděla, věděla... kdo... kdo to... je..."

"Já si dobře pamatuju, kdo to byl," řekl Benno pokojně a shrábl karty. "Byl to Björn, syn Kukkuuse-Wilhelma..."

"Ano, byl to Björn," přiznala Věra sklíčeně. "Syn Kukkuuse-Wilhelma. Nic ve zlém, i z jeho příchodu měl někdo radost, přinejmenším jeho starý otec... Ale já byla tak zklamaná, že mi do očí vhrkly slzy... A pak, pár dní nato, když ho už nikdo nečekal, přišel na dovolenou i Arje," pokračovala Věra už zase s nadějí v hlase, "takže si říkej, co chceš, já budu sedět tady u okna..."

"Tak si tam pro mě za mě seď a třebaš i shnij," zavřel Benno a odhodil karty.

Ale to už nesla moje matka Meeri na stůl nadávanou rybu a Benno prohlásil, že začneme jíst. Může se přece čekat i při jídle... Nakonec i Věra opustila své okno a nepřilíš nadšeně se posadila k jídelnímu stolu. Křemáková omáčka byla ostrá jako křen a vehnala Věře do očí slzy.

"Nedávej si jí tolik!" radil Benno.

"Vždyť nedávám," odpověděla Věra a utřela si slzy.

"Znamenitá ryba," pochvaloval si Benno.

„Tak proč nejší?“ zeptala se Meeri.

„Copak nejm? Vždyť jím,“ bránil se Benno. Strčil si do úst malý kousek, ale rozkašlala se, vyplivl rybu na vidličku, dal si ke rtům kapesník a dlouze se rozchrchlal. Věra s Meeri na sebe pohlédly.

„Nějaký letní kašel,“ zasmál se Benno a odstrčil talíř.

„Kašel?“ podívala se Věra. „Nechutná ti, co?“

„Řekl jsem přece, že je výborná!“ zařval Benno. „Přines slepici polívku a nevykládej nesmysly!“

„Proč na mě řveš?“ zeptala se Věra.

Přinesly na stůl polívku, plavaly v ní pelmeně a noky.

„Mně jen polívku, žádné pelmeně, ani noky,“ řekl Benno.

„Pelmeně přece miluješ,“ utrousila Věra.

„Pelmeně miluju a přál bych si, abych se byl oženil s pelmenem namísto s tebou,“ prohlásil Benno hořce.

„Můžeš to ještě napravit,“ pravila Věra uraženě. „Jen jsem myslela, že když jsi dřív vždycky...“

„Meeri, tahle ženská mě připraví o všechnu chuť k jídlu,“ stěžoval si Benno.

„Nevypadá to, že bys zrovna oplýval chutí k jídlu.“

„Tak mě teda připraví o zbytek chuti k jídlu. Chci jen polívku.“

Benno snědl sotva půl talíře; Věra už už otvírala ústa, ale Benno na ni vrhl výhrůžný pohled a Věra si strčila do pusy velký nok.

„Za vlády Achaze, syna Jótanova a vnuka Uzijášova, krále judského, vytáhli Resín, král aramejský, a Pekach, syn Remaljášův, král izraelský, do boje proti Jeruzalému, ale nic proti němu v boji nezmohli.“

„Proč ne?“

„Proč proti němu nic nezmohli?“ zeptala se má sestra Hanna.

„Na to je mnoho vysvětlení,“ řekl Benno. „To bylo v tom čase, kdy Beródad-baladán, syn Baladánův, král babilónský, poslal dopisy a dar králi Chizkijášovi, když

se dozvěděl, že byl nemocný a že se uzdravuje. A ten se z toho rozradoval!“

„Rozradoval se?“ zeptala se Hanna.

„Rozradoval, rozradoval. Jak by se nerozradoval?“

„A jak to dopadlo s Jeruzalémem?“ chtěla vědět Hanna.

„Kdybých ti vyprávěl celý ten příběh,“ řekl Benno a pokusil se polknout ještě pár lžiček polévky, „pochopte, že ruka Hospodinova není ani příliš krátká k pomoci, ani jeho uši nejsou hluché k poslouchání, jenomže holt má jiné věci na práci.“

„Co má na práci?“ zeptala se Hanna.

„Hází lidi na žhavé uhlí...“

„Mám přinést slepici, nebo musíme dál poslouchat tohle plácání?“

„Jen klidně přines tu slepici...“

Věra vstala a zamířila do kuchyně. V tu ránu se otevřely dveře a do pokoje vstoupil můj otec, na zádech měl velký batoh.

„Arjel!“ vykřikla Věra radostně. „Tati!“ volala Hanna a já vyskočil z postele. „Podívejme — pan poručík,“ řekl Benno a očka mu jen svítila. „Nazdar, rodino!“ pravil Arje a sundal si batoh. „A dobrou chuť!“ Hodil ruksak do kouta a podíval se na Meeri, která od radosti zčervenala jako pivonka. Ale to už jsem visel otcí na krku a šplhal jsem se mu na hlavu. „Ty ještě nespíš, veverka?“

„Ale koho to s sebou přivedl?“ zeptala se překvapě Věra a nespouštěla pohled ze dveří. Otočil jsem hlavu a spatřil jsem ve dveřním otvoru dlouhou hubenou postavu, která přátelsky mávala rukou. Do místnosti vstoupil starý muž a řekl: „Gut Shabes, sapattia!“ Široce se usmál a já viděl zářivě bílé zuby, dvě řady velkých, rovných, nepoškozených zubů v ústech starého muže; stařík měl také husté štetinaté vlasy jako školák.

„Pilka Tartak,“ vydechla Věra. „Kde ty se tady bereš a co...“

„Potkal jsem Pilku na nádraží a pozval jsem ho k nám na oběd,“ řekl otec.

„To je milé, tak vítej,“ řekla Věra. „Ale co vypadáš tak cize? Je na tobě něco nezvyklého ...“

„Mám nové zuby,“ pravil pašerák a cvakl umělým chrupem. „Po posledním jóm ha-kippúrim, kdy jsem se přísně postil, mi vypadaly všechny mléčné zuby, a pak mi namísto nich narostly tyhle.“

„Vítej, Pilko,“ řekl Benno chruplavým hlasem.

I V Y T Á H L I Z L I B N Y

Do té Stvořitelem zapomenuté vikinské vesnice někde mezi Vaasou a Kokkolou, za boha si nemohu vzpomenout, kde přesně to bylo, a ani se mi nechce to zjišťovat, do té vesničky — neboť tam jsme jako evakuanti strávili za války několik let —, do té vsi tedy přicházel můj otec, poručík, tu a tam na pár dní na dovolenou a po odchodu zbyl po něm vždy velký stesk chutnající po krvi, stesk, na který jsem byl ještě příliš malý, abych ho plně chápal.

A jednou tedy s sebou přivedl Pilku Tartaka, pašeráka, který měl nové umělé zuby. I ty byly pašované ze Švédska — z Luuley nebo Uumey. A dědeček Benno už tehdy věděl, že brzy umře, nebo aspoň dříve či později, a protože nechtěl zbytek života strávit v trudnomyslnosti, navrhl, aby se Pilka vypravil do města pro kořalku.

„Pilko,“ pravil Benno. „Je ti snad jasné, že když si najský panter přišel na dovolenou, tak se to sluší oslavit. Jez a pij, zvýkej tuhle houževnatou válečnou slepici sjezma novejma zubama, tak tvrdou slepici jen tak nepotkáš. A jestliže nám ještě seženeš kořalku, tak ti třikrát požehnám a bohatě se ti odměním. Přece mě znáš!“

Po jídle vyndal Pilka Tartak zuby z úst, pečlivě je omyl a utřel do ubrusu.

„Klksitnbsí?“ zašišlal a upíral na Benna svoje modré oči.

„Cože?“ zeptal se Benno.

Pilka si dal zuby zpátky do úst. „Kolik žid nabízí?“
 „Proč se žid ptá? Však se dohodnem. Kolik přineseš, tolik přineseš, však ti zaplatím,“ pravil Benno.

„Časy jsou zlé,“ řekl Pilka a nastavil dlaň.

Benno vyndal z náprsní tašky pár bankovek a pleskl jimi do nastavené dlaně. „Jen blázen kupuje zajíce v pytlí,“ bědoval přítom.

„Židovský pašerák nekočébruje se zajícema,“ prohlásil Pilka důstojně a odebral se do města.

Když Pilka odešel, vytáhl Arje z batohu nagan a řekl Bennovi: „Dárek,“ na což Benno prohlásil, že to je nejošklivější zbraň, jakou kdy viděl. A že jich už za život něco natrefil! Arje nagan rozebral a zase dal dohromady, a sám se divil, proč to dělá.

„Není lehké sloužit v armádě, která bojuje na straně Němců proti Rusům,“ prohlásil.

„To si dovedu představit,“ řekl Benno. „Chutnala ti ta slepice?“

„Byla lepší než žádná slepice. Kdybych nejedl v životě lepší slepici, tak bych tuhle slepici asi považoval za nejlepší slepici, jakou jsem kdy jedl ...“

Už delší dobu měl můj otec ve zvyku nosit z fronty domů jako dárek zbraň. Záhadou zůstávalo, jak k nim přišel, zda je koupil nebo ukradl, ale skříně se utěšeně plnily malými kapesními palnými zbraněmi. Jednou, když jsem v kuchyni otevřel skřín, abych ukradl piškot, spadl mi na hlavu browning. Nevystřílel, ale měl jsem pěknou bouli.

Otec o nás měl starost. Dřepěl na frontě a tu a tam vystřílel ojedinelý výstřel směrem na východ, nemohl si však být jistý tím, že jeho rodina, až se přišť vrátí na dovolenou, nezmizí beze stopy nebo ji neodvezou do nějakého tábora ve Finsku nebo jinde. Nepokládal to za pravděpodobné, ta možnost tu ale existovala, a on si dělal starosti ...

Otec se doslechl, že ze Suursaari odvezli dvacet židovských uprchlíků na Katajanokka. Z příkazu státní po-